

KRIVIČNO PROCESNO PRAVO

<https://doi.org/10.7251/CEST1625394R>

UDK. 343.91-053.6:343.224-053.6(497.11)

ПОЛОЖАЈ МАЛОЛЕТНИХ ОШТЕЋЕНИХ У КРИВИЧНОМ ПРОЦЕСНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Тамара Радовић

Председник Основног суда у Новом Саду и судија Вишег суда у Новом Саду

Абстракт: Предмет стручно критичке анализе у раду су питања положаја малолетних оштећених лица у кривичном процесном праву Републике Србије. Предметна проблематика је анализирана са три аспекта. Прво, аспект начина решавања предметних питања у позитивном кривичном процесном законодавству Републике Србије (пре свега у њеном Законику о кривичном поступку и Закону о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица. Друго, ту је практични аспект предметне проблематике (Преглед најчешћих кривичних дела у којима се малолетно лице појављује као оштећено са подручја Апелационог јавног тужилаштва у Новом Саду). Треће компаративноправни аспект (Осврт на проблематику испитивања жртава кривичних дела односно малолетних оштећених у САД и поређење са нашим правним решењима обзиром на полазна решења).

На основу извршене анализе предње наведених питања на крају рада дати су предлози који по ставу аутора треба да допринесу побољшању процесног положаја малолетних лица као оштећених у кривичном поступку (предлози *de lege ferenda*)

Кључне речи: малолетно лице, оштећени, кривични поступак, мере заштите, кривичнопроцесно законодавство, Србија, предлози *de lege ferenda*)

1. УВОД

Заштита малолетних оштећених у кривичном поступку је критичан аспект савремених правних система. Увиђајући да су малолетници рањиви и да им је често потребна посебна брига и заштита током правних процеса, многе земље, укључујући и Србију, развиле су посебне прописе за заштиту њихових права који садрже посебне одредбе које имају за циљ да обезбеде заштиту, минимизирају трауму и обезбеде да правосудни систем не нанесе додатну штету онима који су већ жртве. Овај рад приказује правни оквир који се односи на малолетне оштећене у кривичном поступку у Србији и то пре свега мере обезбеђења њихове заштите и њихову улогу у судском процесу.

2. ПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ МАЛОЛЕТНИХ ОШТЕЋЕНИХ ЛИЦА

Правни систем Србије утемељен је у домаћем и међународном праву. Домаће законодавство обухвата одредбе Устава Србије, Законика о кривичном поступку (ЗКП) и посебне законе који имају за циљ заштиту деце жртава односно заштиту малолетника, као што су Породични закон и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица (ЗМУКД), Закон о спречавању насиља у породици¹.

Устав Републике Србије одређује да деца уживају људска права примерено свом узрасту и душевној зрелости. Деца су заштићена од психичког, физичког, економског и сваког другог искоришћавања или злоупотребавања. Права детета и њихова заштита уређују се законом. Поред тога, Србија је потписница разних међународних конвенција, укључујући Конвенцију Уједињених нација о правима детета, које значајно утичу на права малолетних жртава. Србија, као чланица Уједињених нација и потписница Европске конвенције о људским правима, има обавезу да се придржава међународних стандарда људских права, укључујући и оне који се посебно односе на заштиту малолетника. Конвенција о правима детета, на пример, обезбеђује заштиту деце од искоришћавања, злостављања и занемаривања, обезбеђујући да су њихови најбољи интереси на првом месту у свим питањима која их се тичу. Ови међународни инструменти усмеравају српско кривично право у успостављању заштитних механизма за малолетнике у систему кривичног правосуђа.

3. ЗАКОНИК О КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ И ЗАКОН О МАЛОЛЕТНИМ УЧИНИОЦИМА КРИВИЧНИХ ДЕЛА И КРИВИЧНОПРАВНОЈ ЗАШТИТИ МАЛОЛЕТНИХ ЛИЦА КАО КЉУЧНИ НОРМАТИВНИ ОСНОВИ ЗАШТИТЕ

Законик о кривичном поступку Србије (ЗКП) пружа примарни правни основ за поступање према малолетним оштећенима у кривичном поступку. Измене и допуне ЗКП-а су се посебно позабавиле потребом за посебним третманом малолетника, обезбеђујући могућност да се њихово сведочење узима на начин који минимизира патњу и трауму. ЗКП садржи одредбе које омогућавају укључивање стручњака за заштиту деце, као што су психолози, у одређеним случајевима како би се осигурало да малолетници нису додатно оштећени током судског поступка. ЗКП такође налаже да се приватност

¹ Види: Бејатовић, С., Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (Међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите, У: ``Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (Међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)``, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020.

малолетника штити током целог кривичног поступка. На пример, идентитет малолетне жртве се не открива, а суђење је обично затворено за јавност како би се избегло непотребно излагање медијима или јавности, на шта упућују одредбе чл. 32. Устава који прописује да се јавност може искључити ради заштите интереса малолетника у складу са законом.

Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица се пре свега бави поступањем према малолетним учиниоцима кривичних дела али садржи и одредбе које се тичу заштите малолетних оштећених који су жртве кривичних дела (чл. 1 ст. 3. ЗМУКД), те у делу трећем који носи назив

- Посебне одредбе о заштити малолетних лица као оштећених у кривичном поступку (одредбе од чл. 150 до чл. 157 ЗМУКД) где је наглашена потреба за специјализованим поступцима и професионалцима када су малолетни оштећени укључени у кривичне поступке док је примарни фокус на важности заштите малолетних жртава од секундарне виктимизације током правних процеса. Закон предвиђа обавезу да судија који води овакве поступке мора да има посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица. Такође, ту су и посебне мере заштите како би се обезбедила безбедност и добробит малолетних оштећених током кривичног поступка што омогућава коришћење посебних процедура за сведочење и психолошку подршку. Малолетници се често суочавају са значајним емоционалним и психолошким препрекама када сведоче у кривичним предметима. Да би се штета свела на најмању могућу меру, српски закон предвиђа посебне процедуре за сведочење малолетника. То може укључивати вођење сведочења на затвореној седници, тј. омогућавање малолетнику да сведочи путем видео везе, или коришћење помоћи психолога или посебно обученог тужиоца за разговор са малолетником.²

У случајевима када се од оштећеног малолетника захтева да сведочи, суд се стара да окружење буде што је могуће угодније. Ово може укључивати допуштање малолетнику да сведочи у простору прилагођеном деци или у присуству одрасле особе од поверења, у вези чега је од значаја и оснивање Службе за помоћ и подршку сведоцима и оштећенима која постоји у многим судовима, а суд је дужан да информацију о постојању такве службе достави сведоку или оштећеном у виду напомене на обрасцу позива. Када се води поступак за кривична дела учињена на штету малолетних лица, орган поступка ће се односити према малолетном оштећеном водећи рачуна о његовом узрасту, својствима личности, образовању и приликама у којима живи, посебно настојећи да се избегну могуће штетне последице поступка по његову

² О томе детаљније види: Стевановић, И-Вујић, Н., Међународни правни стандарди о кривичноправним инструментима заштите оштећених лица и разлози неопходности њихове имплементације у национално кривично законодавство, У: "Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди , норма и пракса)", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2020.

личност и развој. У директној вези са кривичним делима учињеним на штету малолетног оштећеног односно детета је и могућност вештачења којима би се уколико постоји потреба могло утврдити да ли су способни да се појаве као сведоци у кривичним поступцима обзиром на узраст, психичку развијеност и др. те да ли се њиховим исказима може веровати, односно да ли су склони лажима, конфабулацијама и сл. Ако с обзиром на особености кривичног дела и својства личности малолетног лица оцени да је то потребно судија може наредити да се саслушање малолетних лица обави уз помоћ психолога, педагога или другог стручног лица. Такође једна од мера заштите је да ако се као сведок саслушава малолетно лице које је оштећено кривичним делом, наведеним у члану 150 ЗМУКД, саслушање се може спровести највише два пута при чему је прописано да се само изузетно може саслушати више пута, и то само ако је неопходно ради остварења сврхе кривичног поступка. Закон такође предвиђа могућност да судија нареди да се малолетно лице саслушава употребом техничких средстава за пренос слике и звука а саслушање ће се спровести без присуства странака и других учесника у поступку у просторији у којој се сведок налази тако да му странке и лица која на то имају право, питања постављају посредством судије, психолога, педагога, социјалног радника или другог стручног лица. Такође они се могу саслушавати и у свом стану, или другој просторији, односно овлашћеној установи стручно оспособљеној за испитивање малолетних лица. Када је малолетни оштећени саслушаван на наведени начин, на главном претресу ће се увек прочитати записник о његовом исказу, односно пустити снимак саслушања. Једна од мера коју закон предвиђа је и то да ако се ради о посебно осетљивом лицу, забрањено је вршити суочење између њега и окривљеног, а малолетни оштећени мора имати пуномоћника од првог саслушања окривљеног, а ако га нема, решењем из реда адвоката који су стекли посебна знања из области права детета и кривичноправне заштите малолетних лица, поставиће га председник суда, а трошкови тог пуномоћника падају на терет буџетских средстава. Надаље, ако препознавање окривљеног врши малолетни оштећени, суд ће поступати посебно обазриво и то на начин који у потпуности онемогућава да окривљени види ово лице.

Посебно су значајне и одредбе Законика о кривичном поступку који у члану 103 уводи категорију посебно осетљивих сведока, наводећи да сведоку који је с обзиром на узраст, животно искуство, начин живота, пол, здравствено стање, природу, начин и последицу извршеног кривичног дела, односно друге околности случаја посебно осетљив, орган поступка може по службеној дужности, на захтев странака или самог сведока одредити истом статус посебно осетљивог сведока које решење зависно од фазе поступка доноси јавни тужилац, председник већа или судија појединац који ће ако сматра да је то потребно истом решењем поставити пуномоћника, а против овог решења није дозвољена посебна жалба. Такође и Законик о кривичном поступку одређује скоро слична правила као и Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, у погледу

испитивања посебно осетљивог сведока, односно малолетног оштећеног као сведока где се наводи у члану 104 да му се питања могу постављати само преко органа поступка који ће се према њему односити са посебном пажњом настојећи да се избегну могуће штетне последице по личност, телесно и душевно стање, те да се испитивање може обавити уз помоћ психолога, социјалног радника или другог стручног лица о чему одлучује орган поступка, а такав сведок се испитује употребом техничких средстава за пренос слике и звука, без присуства странака и других учесника у поступку, у просторији у којој се сведок налази и исти не може бити суочен са окривљеним.

Наведене одредбе у пракси се спроводе на начин да се уколико постоје технички услови у посебној просторији - скрин соба која се у згради правосудних органа у Новом Саду већ извесно време користи у ове сврхе, налазе судско веће, тужилац, бранилац, пуномоћник малолетног оштећеног и записничар, тако да малолетни оштећени на екрану може да види само лице органа поступка зависно од фазе, односно тужиоца уколико он спроводи испитивање или председника већа односно судију, ако се ради о фази главног претреса тако да друга лица која су ту присутна малолетни оштећени не може да види, а у другој просторији која је одвојена, налазе се малолетни оштећени који се испитује као сведок, а са њим у просторији ради стручне помоћи може бити присутан психолог, педагог, социјални радник или друго стручно лице. Лице се испитује са посебном пажњом и то чини орган поступка, тако што млт. оштећеном поставља конкретна питања, а уколико млт. оштећени евентуално не схвати питање, психолог или друго стручно лице му на захтев органа поступка може њему приближним речником који он може да разуме, то питање поставити. Како би се обезбедило и право осталих учесника зависно од фазе поступка – тужиоца односно браниоца или пуномоћника, одређује се пауза, односно ситуација у којој млт. оштећени на екрану више не види никога из друге посторије у којој су лица која постављају питања, а питање се уноси у записник и пре него што се одлучи да ли ће на тај начин или евентуално преформулисано или уподобљено узрасту млт. оштећеног и његовим својствима бити постављено, орган поступка питање може прихватити или одбити што се све уноси у записник који се касније транскрипује и у папирној форми и на ЦД-у и прилаже списима ради извођења тог доказа на главном претресу. Уколико прихвати питање орган поступка се поново тоном и сликом укључује у испитивање путем аудио – видео техничких средстава, те се млт. оштећеном пружа могућност да одговори на прихваћена питања, где такође може да помоћ пружи педагог, психолог или стручно лице које седи у посебној просторији са млт. оштећеним. Препознајући потенцијалну трауму коју кривични поступак може проузроковати малолетницима, српски закон дозвољава укључивање психолога и социјалних радника током истраге и суђења. Ови професионалци помажу да се осигура да су емоционалне потребе малолетника задовољене и да не доживе непотребну трауму током правног процеса. Психолошке евалуације су често део процеса, посебно у случајевима

који укључују тешка кривична дела као што су сексуално злостављање или насиље.

Закон о спречавању насиља у породици и Породични закон Србије такође пружа заштиту малолетним жртвама, посебно у случајевима насиља у породици односно сексуалних деликата. Овим законима утврђује се улога социјалних служби и судова у обезбеђивању да малолетници не буду изложени штетним ситуацијама током истрага и суђења. Породични закон подржава мере као што су заштитне наредбе и интервенције подршке породици које имају за циљ минимизирање трауме коју доживљавају малолетне жртве.

4. ЗАШТИТА ПРИВАТНОСТИ МАЛОЛЕТНЕ ЖРТВЕ

Једна од основних заштита која се пружа малолетним жртвама је поверљивост њиховог идентитета. Забрањено је откривање личних података малолетних жртава током истраге и суђења. Поред тога, медијима је забрањено објављивање информација које би могле довести до идентификације малолетних жртава.³

5. ЗАСТУПАЊЕ ОД СТРАНЕ ЗАКОНСКОГ ЗАСТУПНИКА ИЛИ АДВОКАТА

Малолетна лица имају право на заступање од стране законског заступника или адвоката који се стара о заштити њихових интереса током правног поступка. Ово је посебно важно у случајевима када најбољи интереси малолетника можда нису у складу са интересима њихових родитеља или старатеља.⁴ У неким случајевима, суд именује посебног адвоката да заступа ставове малолетника, посебно у случајевима који се односе на осетљива питања попут сексуалног злостављања.

6. ЗАШТИТА ОД СЕКУНДАРНЕ ВИКТИМИЗАЦИЈЕ

Секундарна виктимизација се односи на додатну штету коју жртва може да претрпи као резултат њеног учешћа у кривичном процесу. Кривично право Србије укључује одредбе које су осмишљене да минимизирају секундарну

³ Шкулић, М., Кривичнопроцесно законодавство Србије и жртва кривичног дела (Директива 2012/29 ЕУ) и други међународноправни стандарди-степен усаглашености, искуства примене и мере унапређења, У: "Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)", Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020., стр.57.

⁴ Види: Карић, Т., Протић, С., Колаковић Бојовић, М., Параушић, А., Дрндаревић, Н., Анализа примене утицаја Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у периоду од 2006.-2020. године, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2021.

виктимизацију за малолетне жртве, обезбеђујући да оне не буду додатно трауматизоване својом интеракцијом са правосудним системом. Ово укључује ограничавање броја пута када малолетна жртва мора да исприча детаље злочина, као и коришћење технологије за смањење директног суочења са оптуженим.⁵

7. ОСВРТ НА ПРОБЛЕМАТИКУ ИСПИТИВАЊА ЖРТАВА КРИВИЧНИХ ДЕЛА ОДНОСНО МЛТ. ОПШТ У СЈЕДИЊЕНИМ ДРЖАВАМА И ПОРЕЂЕЊЕ СА НАШИМ ПРАВНИМ РЕШЕЊИМА ОБЗИРОМ НА ПОЛАЗНА РЕШЕЊА

Систем кривичног правосуђа Сједињених Држава функционише и на савезном и на државном нивоу, при чему Шести амандман Устава гарантује право оптуженог да се суочи са сведоцима и дозвољава оптуженом да позове сведоке у своју одбрану, што утиче на начин на који се према малолетним жртвама поступа на суду. Заштита малолетних жртава у великој мери је регулисана комбинацијом савезних закона, државних закона и уставних права. Кључне законодавне мере за заштиту малолетних жртава у САД укључују Закон о жртвама злочина - Victims of Crime Act (VOCA), Закон о правима деце жртва и деце сведока Child Victim and Child Witnesses Rights Act и Федерална правила о доказима (посебно правила у вези са прихватљивошћу сведочења малолетника). Federal Rules of Evidence (FRE) Клаузула о суочењу из Шестог амандмана изричито наводи да оптужени има право да се „суочи са сведоцима против себе“. То значи да, генерално, сведок мора да сведочи на отвореном суду, да се суочи са окривљеним и да буде предмет унакрсног испитивања, а држава мора доказати конкретну потребу за заштитним мерама, а заштитне мере морају бити оправдане од случаја до случаја – општа правила су неуставна. Међутим, када су у питању деца жртве као сведоци, судови у пракси морају уравнотежити ова права са потребом да се деца заштите од непотребне трауме. Судови у пракси признају да директно суочавање може бити трауматизирајуће за децу жртве, посебно у случајевима који укључују злостављање или сексуално насиље, те се тако могу јавити изузеци од суочавања лицем у лице. Кључне пресуде укључују нпр. Пресуду - Мериленд против Крега (1990.) где је Врховни суд одлучио да дете сведок може да сведочи путем телевизије затвореног круга (ЦЦТВ) ако би сведочење пред оптуженим изазвало тешку емоционалну узнемиреност. Овом одлуком је појашњено да Шести амандман не захтева увек суочавање лицем у лице ако је добробит детета угрожена. Насупрот томе у пресуди - Цои против Ајове (1988.)

⁵ Бејатовић, С., Оштећено лице или жртва кривичног дела (Међународни правни стандарди и Законик о кривичном поступку-оправданост питања или не?), У: "Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите (Међународни правни стандарди, норма и пракса)", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2020, стр.258.

Суд је пресудио да је постављање паравана између детета сведока и оптуженог прекршило Шести амандман, јер није дозвољавао правилно суочавање. Овај случај је потврдио да заштитне мере морају бити оправдане конкретним налазима емоционалне штете за жртву. Шести амандман дозвољава оптуженом да позове сведоке у своју одбрану, укључујући и сведоке децу. Међутим, судови могу ограничити испитивање које може поново трауматизирати дете или кршити законе о заштити од силовања. Правни систем САД нуди неколико мера за заштиту малолетних жртава током сведочења. Малолетници који су жртве кривичних дела као што су сексуално злостављање или насиље у породици могу сведочити путем телевизије затвореног круга или путем видео везе како би избегли директну конфронтацију са оптуженим. Закон о правима деце жртава и деце сведока такође предвиђа коришћење видео сведочења у одређеним ситуацијама, минимизирајући трауму личног сведочења. Поред тога, у неким јурисдикцијама, сведочење жртве може бити изведено ван суднице како би се спречило да се суоче са оптуженим, обезбеђујући да малолетници не буду непотребно изложени оптуженом или подвргнути оштром унакрсном испитивању.

Поређење: Уставом РС прописано је између осталог у чл. 32 право окривљеног да се јавно расправи о оптужбама пред за то установљеним судом, те у чл. 33 да сам или преко браниоца испитује сведоке оптужбе и под истим условима сведоке одбране. ЗКП у чл. 68 набраја права окривљеног тако да доказни поступак у нашем кривичноправном систему није императивно декларисан на извођењу доказа суочењем окривљеног и сведока па тако и сведока млт. ошт., односно не полази од такве гаранције као што је то случај са Шестим амандманом у САД где се може закључити да је то загарантовано полазно правило, а да судови у пракси уколико се докаже потреба могу одступити од тога. Насупрот томе ЗКП прописује у чл. 104 ст. 4 да посебно осетљив сведок не може бити суочен са окривљеним, осим ако то окривљени захтева, а орган поступка дозволи, водећи рачуна о степену осетљивости сведока. Суочење у нашем кривично правном систему па чак и између саоптужених није императивно већ се може одредити ако суд процени да за тим постоји потреба. Кад се ради о млт. оштећенима, а нарочито рањивим категоријама видели смо да наведени закони пружају могућност да се уз употребу техничких средстава преноса звука и слике како је то описано спроведе испитивање млт. ошт које се потом транскриптује односно снима на ЦД и репродукује на главном претресу чиме се обезбеђује начело непосредности, а не крше се права окривљеног на испитивање јер је сам или са браниоцем у адекватној просторији за то предвиђеној путем видео аудио везе постављао питања млт. ошт. уз поштовање мера заштите млт. ошт уколико се ради о рањивој категорији, природи дела и др. на начин да га млт. не види.

У анкети која је међу судијама кривичног одељења Основног суда у Новом Саду спроведена на тему малолетних оштећених у кривичном поступку на питање да ли постоје проблеми у погледу примене прописа о саслушању

млт. ошт. већина је одговорила: „НЕ“, а да се у пракси ретко јавља ситуација да се млт. ошт. саслушава више од 2 пута, те да се то може јавити када долази до промене у саставу већа, а нема сагласности у погледу читања исказа или емитовања ЦД-а који садржи исказ млт. ошт., такође и у погледу исказа млт. ошт. датог пред ОЈТ. Предлог за побољшање одредаба био је да се дозволи читање исказа и кад нема сагласности странака. У наведеној анкети једна од сугестија која је спроведена у пракси је била да се наведено превазиђе вештачењем веродостојности исказа млт. ошт. (у пракси је био случај да је вештачењем утврђена веродостојност исказа млт. ошт., односно да није склон лагању, импровизацијама, конфабулацијама и сл. те се одбрана сагласила да се његов исказ прочита).

Међутим, иако добро конципирана, те у пракси најчешће добро кординисана процедура, остају увек изазови у практичној примени ових мера, а даља побољшања могу свакако бити корисна да би се још више побољшао третман малолетних жртава. Мере заштите имају за циљ да минимизирају трауму и секундарну виктимизацију, истовремено обезбеђујући да малолетне жртве имају прилику да смислено учествују у поступку, а наведено у комбинацији са поштовањем осталих процесних правила не дира у темељна права окривљених.

*ПРЕГЛЕД НАЈЧЕШЋИХ КРИВИЧНИХ ДЕЛА У КОЛИМ СЕ МАЛОЛЕТНО ЛИЦЕ
ПОЈАВЉУЈЕ КАО ОШТЕЋЕНО СА ПОДРУЧЈА АПЕЛАЦИОНОГ ЈАВНОГ
ТУЖИЛАШТВА У НОВОМ САДУ*

Редни број	Кривично дело (назив и одредба члана Кривичног закона)	2023. година	2024. година
1.	Остала кривична дела против брака и породице – Глава 19	848	780
2.	Насилје у породици – члан 194	147	126
3.	Угрожавање јавног саобраћаја – члан 289	54	96
4.	Обљуба злоупотребом положаја – члан 181	28	2
5.	Полно узнемиравање – члан 182а	22	11
6.	Изазивање опште опасности – члан 278	16	6
7.	Недозвољене полне радње – члан 182	14	8
8.	Обљуба над дететом – члан 180	11	9
9.	Угрожавање сигурности – члан 138	11	12
10.	Тешка дела против безбедности јавног саобраћаја – члан 297	10	18
11.	Прогањање – члан 138а	9	3
12.	Силовање – члан 178	8	5
13.	Лака телесна повреда – члан 122	6	13
14.	Тешка телесна повреда – члан 121	5	1
15.	Злостављање и мучење – члан 137	5	12
16.	Тешко дело против опште сигурности – члан 288	0	6

Анализирајући наведену статистику за кривична дела на територији АЈТ у Новом Саду уочава се да је генерално највише кривичних дела где се

појављује млт. ошт. из групе дела из главе 19 КЗ (остала кривична дела против брака и породице где је дело недавања издржавања вероватно најзаступљеније). Надаље уочава се да је број извршених кривичних дела где се појављује млт. ошт. у већини случајева већи 2023. г. у односу на 2024. г (насиље у породици, обљуба злоупотребом положаја, полно узнемиравање, изазивање опште опасности, недозвољене полне радње, обљуба са дететом, прогањање, силовање и тешка телесна повреда), док је мањи број кривичних дела у 2024. г. у порасту и то: угрожавање јавног саобраћаја, лака телесна повреда, злостављање и мучење, тешка дела против безбедности јавног саобраћаја, те у малом порасту угрожавање сигурности, а у 2024. г. појављује се 6 кривичних дела - тешка дела против опште сигурности којих током 2023. године није било.

8. ИЗАЗОВИ И ОБЛАСТИ ЗА ПОБОЉШАЊЕ

Упркос наведеним заштитним мерама у кривичноправном систему Србије и даље постоје изазови када је у питању третман малолетних жртава. Један од кључних изазова је свакако правилна примена ових законских одредби у пракси. Ефикасност заштитних мера често зависи од доступности техничких средстава и обуке стручњака, укључујући судије, тужиоце и социјалне раднике. Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица је закон из 2005. године (ступио на снагу који 1.1.2006. г.) и даље у својим формулацијама користи категорије као што су истражни судија, па би се исто морало уподобити актуелном процесном законик у ЗКП-у који заступа тужилачку истрагу. Надаље, побољшање би могло ићи и у том правцу да малолетни оштећени има пуномоћника из реда адвоката који има посебна знања, не од првог саслушања окривљеног, већ много раније, од момента сазнања органа поступка за учињено дело, учиниоца и жртву, а лица која пружају стручну подршку и помоћ приликом испитивања малолетног оштећених, би ради бољег разумевања самог поступка, односно кривичног дела које је предмет поступка, и чињеница које је потребно утврдити на начин да се жртва додатно не трауматизује требала да имају и правничка и посебна знања, што би подразумевало неку врсту форензичног психолога – дечјег педагога и сл., јер би се на тај начин још брже и још ефикасније већ приликом првог испитивања млт. ошт. на најбољи начин дошло до његовог исказа. Иако члан 150 поменутог закона набраја одређена кривична дела за која прописује да веће односно судија (односно тужилац) који спроводи поступак са посебним знањима из области права детета поступа у поступцима када у овим поступцима имамо и млт. оштећеног, а у чл. 151 наводи се да се у том случају поступак спроводи према одредбама ЗКП који пружа могућност да се посебно осетљивом сведоку па тако и млт. оштећеном као сведоку, може доделити статус посебно осетљивог сведока где је изричито прописано да посебно осетљив сведок не може бити суочен са окривљеним осим изузетно, те ће исти бити испитан уз наведене мере и на начин како је то горе описано,

одредба о одређивању статуса посебно осетљивог сведока са наведеним правилима могла би бити директно уврштена и у сам текст Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица што би овом закону дало додатну јасноћу и поједностављеност. Поред тога, дужина и сложеност кривичних поступака могу допринети невољи коју доживљавају малолетне жртве. Треба уложити напоре да се поједноставе правни процеси који укључују малолетнике како би се осигурало да случајеви буду решени што је брже могуће, смањујући оптерећење за жртве. Коначно, стигма и друштвени притисци повезани са чињеницом да жртве злочина, посебно у случајевима сексуалног злостављања или насиља у породици могу одвратити малолетнике од иступања, кампање подизања свести јавности и образовни програми који се фокусирају на правима малолетника и важност пријављивања кривичних дела су од суштинског значаја за превазилажење ових препрека.

Литература

- Бејатовић, С., Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (Међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите, У: "Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (Међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)", Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020.
- Бејатовић, С., Оштећено лице или жртва кривичног дела (Међународни правни стандарди и Законик о кривичном поступку-оправданост питања или не?), У: "Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите (Међународни правни стандарди, норма и пракса)", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2020.
- Будимир, А., Васпитни налози и адекватност државне реакције на малолетничку делинквенцију (норма и пракса), У: "Ванинституционалне мере, поједностављене форме поступања и други кривичноправни инструменти реакције на криминалитет и позитивно казнено законодавство (испуњена очекивања или не?)", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2022.
- Игњатовић, Ђ., Криминалитет малолетника: стара тема и нове дилеме, У: "Малолетници као учиниоци и жртве кривичних дела и прекршаја", Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2015.
- Карић, Т., Протић, С., Колаковић Бојовић, М., Параушић, А., Дрндаревић, Н., Анализа примене утицаја Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица у периоду од 2006.-2020. године, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, Београд, 2021.
- Киурски, Ј., Малолетничка делинквенција и кривичноправне мере супродстављања, У: "Измене у кривичном законодавству и статусу носилаца правосудних функција и адекватност државне реакције на криминалитет (Међународни правни стандарди и сање у Србији)", Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2019.
- Перић, О., Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, ЈП "Сл. гласник", Београд, 2007.
- Соковић, С.-Бејатовић, С., Малолетничко кривично право, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2014.
- Соковић, С., Критеријуми избора васпитне мере, Ревизија за криминологију и
- Стевановић, И.-Вујић, Н., Малолетни учиниоци кривичних дела и алтернативне кривичне санкције (у светлу реинтеграције извршилаца и оснаживање жртве, Темида, бр-1/2006.
- Стевановић, И.-Вујић, Н., Међународни правни стандарди о кривичноправним инструментима заштите оштећених лица и разлози неходности њихове имплементације у национално кривично законодавство, У: "Оштећено лице и кривичноправни инструменти заштите

- (међународни правни стандарди ,норма и пракса)`, Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2020.
- Обрадовић,Д.,Ванинституционалне васпитне мере (норма и досадашња искуства примене), У:``Ванинституционалне мере, поједностављене форме поступања и други кривичноправни инструменти реакције на криминалитет и позитивно казнено законодавство (испуњена очекивања или не ?)`,Српско удружење за кривичноправну теорију и праксу, Београд, 2022.
- Шкулић,М., Кривичнопроцесно законодавство Србије и жртва кривичног дела (Директива 2012 29 ЕУ) и други међународноправни стандарди-степен усаглашености, искуства примене и мере унапређења, У:``Жртва кривичног дела и кривичноправни инструменти заштите (међународни правни стандарди, регионална кривична законодавства, примена и мере унапређења заштите)`, Мисија ОЕБС-а у Србији, Београд, 2020.
- Шкулић, М., Коментар Закона о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица, ЈП ``Сл. Гласник``, Београд,2020
- Устав РС
- Законик о кривичном поступку
- Закон о малолетним учиниоцима кривичних дела и кривичноправној заштити малолетних лица
- Статистички подаци АЈТ у Новом Саду
- Породични закон
- Закон о спречавању насиља у породици
- Конвенција Уједињених нација о правима детета, Европска конвенција о људским правима
- Устав САД, Victims of Crime Act (VOCA), Child Victim and Child Witnesses Rights Act, Federal Rules of Evidence (FRE) (посебно правила у вези са прихватљивошћу сведочења малолетника).

THE POSITION OF JUVENILE VICTIMS IN THE CRIMINALPROCEDURAL LAW OF THE REPUBLIC OF SERBIA

Tamara Radović

Abstract: *The subject of the expert critical analysis in the paper is the issue of the position of juvenile victims in the criminal procedural law of the Republic of Serbia. The subject matter is analyzed from three aspects. First, the aspect of the method of resolving subject-matter issues in the positive criminal procedural legislation of the Republic of Serbia (primarily in its Criminal Procedure Code and the Law on Juvenile Perpetrators of Criminal Offenses and Criminal Protection of Minors). Second, there is the practical aspect of the subject matter (Overview of the most common criminal offenses in which a minor appears as a victim from the area of the Appellate Public Prosecutor's Office in Novi Sad). Third, the comparative law aspect (Review of the issue of examining victims of criminal offenses, i.e. minor victims in the USA and comparison with our legal solutions with regard to the initial solutions).Based on the analysis of the aforementioned issues, at the end of the paper, proposals are given that, in the author's opinion, should contribute to improving the procedural position of minors as victims in criminal proceedings (proposals de lege ferenda)*

Keywords: *minor, injured party, criminal proceedings, protective measures, criminal procedure legislation, Serbia, proposals de lege ferenda)*